

Gerbiamieji,

LAPTEVIEČIAI maloniai kviečia Jus,

Jūsų bičiulius ir artimuosius

2023 m. birželio 17 d. 12 val.

į tradicinį tremtinių susitikimą

Lietuvos liaudies buities muziejuje

Rumšiškėse prie žeminukės - jurtos

- paminėti Gedulo ir Vilties dieną, prisiminti, kaip prieš 80 metų sovietai Trofimovske niekino mirusiuosius;
- dalyvauti Dalios Grinkevičiūtės atminties ir pagarbos medaliai įteikimo ceremonijoje;
- susipažinti su dailininkės Jūratės Bičiūnaitės-Masiulienės iliustracijomis jos knygai „Jaunystė prie Laptevų jūros“;
- apmąstyti Jakutijos dailininkės A. Bočiarovos-Inokentjevės paveikslą „Ar ne mes žuvys?“;
- išgirsti renginio svečių pasisakymus.

Renginyje dalyvaus kun. Stasys Kazėnas SJ, LR Seimo ir Vyriausybės nariai bei kiti garbūs svečiai. Tradiciškai laukiame profesoriaus Vytauto Landsbergio.

Renginį ves aktorius Petras Venslovas, paruošęs ir meninę programą. Dalyvaus Lietuvos kariuomenės Vilniaus igulos Karininkų ramovės folkloro ansamblis „Vilnelė“ (vadovė - Laima Purlienė).

Rengėjai:

brolija LAPTEVIEČIAI,

Lietuvos liaudies buities muziejus,

Lietuvos kultūros ministerija

Nuoširdžiai dėkojame Brolijos
rėmėjams:

- LR Seimui
- LR Vyriausybei
- LR Kultūros ministerijai
- LR Kultūros tarybai
- Lietuvos nacionaliniam muziejui
- Lietuvos liaudies buities muziejui
- Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui
- TS-LKD Dainavos skyriui

Brolijos LAPTEVIEČIAI rekvizitai

Politechnikos g. 57, 44100 Naujasodis

Registracijos kodas 191945856

A.s. LT 207300010002509959

Tel.: +370 698 14109, +370 37 778158

www.laptevieciai.lt

Laptevų jūros tremtinių brolija

LAPTEVIEČIAI

**GEDULO IR VILTIES
DIENA**

1941 – 2023

Rumšiškės, 2023 m. birželio 17 d.

PIRMYN!

[...] Grupė kalinių, lydima sargybos, išėjo į Trofimovską vežti lavonų. Mudu su Vaclovu Vaitulioniu, Lietuvos policininku iš Nedzingės, likome kūrenti laužų, kad lavonų vežėjai neklaidžiodami galėtų grįžti. [...] Grįžę ir pasišildę prie laužų bei atsigėrę arbatos, kaliniai buvo vėl išvaryti antrą kartą vežti tą baisų krovinį. [...]

Supratęs, kad įšale iškirsti masiniams kapams duobę bus sunku, [Artemjevas] nutarė lavonus skandinti. Mudu su Vaclovu Vaitulioniu dviejų metrų storio lede iškirtome erdvią eketę. Tuojau pat prisistatė Artemjevas ir, atsivedęs du žaliūkus, liepė į eketę mesti lavonus. Žaliūkai, pagriebę sušalusį lavoną, metė jį į eketę. O siaube! Lavonas plūduriavo ir neskendo. [...]

Dar pasikamavęs Artemjevas liepė lavoną traukti lauk. Pagulėjęs ant ledo lavonas ėmė blizgėti it laku nuteptas, mat jis pasidengė plonyte ledo plutele. Mums buvo liepta eketę pailginti taip, kad jos vienas nuožulnus galas liestų ledo paviršiu, o antrasis - eketės apačią po vandeniu. Kitaip tariant, padaryti nuožulnų kelią... į amžinybę. [...]

Nereikės įšale kirsti duobės! Betgi, kaip reikės įrodyti palaidojus žmones? Juk turi būti matomos masinių kapų vietos. Išėitis ir čia buvo rasta. Apšmirinėjęs salą ir gretimas kitas, Artemjevas rado bangų paplautą krantą, ant kurio vos laikėsi velėna. Tuojau pat visi kaliniai su rogelėmis ir kirtikliais atsidūrė prie paplauto kranto. Be didelio vargo laužėme velėnas ir, jas pakrovę į rogeles, tempėme į mūsų „bazę“. Velėnomis užvertėme geroką tundros plotą. Ant velėnų bėrėme iš pakrantės atvežtą sausą smėlį, jį apliedami vandeniu. Išėjo puiki masinių kapų imitacija. [...]

Viskas buvo galutinai paruošta lavonų skandinimui. Brigada sutemus vežė sušalusius lavonus, o prašvitus jau kiti kaliniai juos bruko po ledu. [...] Kiekvieną rytą rasdavome atvežtus naujus lavonus. Jų buvo nemažai. O mirties konvejeris buvo pajėgus per dieną sudoroti nors pusę Trofimovsko. Tik spėk vežti. O vežė rimtai. Lavonus vertė netoli eketės ir, susikaupus jų krūvai, tik-tai po Artemjevo patikrinimo buvo galima po ledu „šauti žmūriką“... [...]

Nenučiuokdama apie apgaulę, Trofimovsko administracija buvo patenkinta laidojimo tempais, nes buvo aišku, kad greitai nieko neliks ir nebus pavojaus epidemijai kilti. Savo pramogai, gal laiko pajvairinimui, o gal „koviniam pasiruošimui“ Artemjevas sugalvojo kažką panašaus į viduramžių riterių turnyrą. Protakos lede, netoli eketės su palapine, pažymėjęs vietas, liepė iškirsti keliolika negilių duobučių (maždaug iki kelių). Priėjęs prie atvežtų lavonų ir pirštu parodęs keletą jų, liepė juos įstatyti į iškirstas duobutes.

Mes viską stebėjome nesuprasdami, kas gi čia darosi. Kodėl lavonai pastatyti? Žingsniais išmatavęs nuotolį, Artemjevas ledo sniege nubrėžė liniją. Išrikiavęs prie linijos ginkluotus sargybinius ir nurodęs kiekvienam konkretų lavoną, liepė jam mostelėjus šauti. Šūviai! Vieni pataikė, kiti ne. O pataikė irgi skirtingai. Pratimą vėl pakartojo. Nepatenkintas šauliais, Artemjevas riktėlėjo: „Žiūrėkite, kaip turi šaudyti tikras čekistas! Žiūrėkite! Aš tam „žmūrikui“ tuojau pat išmušiu dešinę akį, o po to kairę. Žiūrėkite, aš nepasiruošęs šausiu.“

Tai taręs, Artemjevas, pakėlęs šautuvą, iškart iššovė. Patraukęs šautuvo spyną, šovė antrą kartą. Abu kar-

tus kulkos pataikė, išmušdamos akių vietose skylės. Gėrėdamasis savo pasiekimu, Artemjevas, netverdamas juoku, riktėlėjo: „Dabar „žmūrikas“ aklas, ir aš jį nušausiu.“ Driokstelėjo šūvis. Šį sykį sprogstamą kulką. Galva ištiško. [...]

Koks pasityčiojimas iš žmogaus! Net mirusio! Juk žmogus ne savu noru mirė nuo bado ar epidemijos. Mirusį žmogų sušaudė, po to paskandino! **Ar teko ką nors panašaus girdėti?** Nei hunai, nei totorių ordos, nei fašistai to nedarė. Inkvizicijos laužai neprilygo šioms patyčioms! **Tas viskas vyko ne sapne, ne pasakose, o TSRS, Jakutijoje, užpoliarėje, prie Trofimovsko esančioje bevardėje saloje. Kada? 1943 metų pavasarį!**

Lavonų buvo atvežta įvairių, net baltųjų lapių apgraužtų. Tai buvo ne tik suaugę vyrai ir moterys, bet ir vaikai. [...] Krūvoje gulėjo mirusi mergaitė, gal kokių penkerių metų, rankyte prispaudusi prie krūtinės skudurinę lėlytę...

Knygoje „Lietuviai prie Laptevų jūros“ 174 puslapyje Dalia Grinkevičiūtė užsimena, kad kaliniai laidėjo mirusiuosius. Niekas, net pats direktorius, į salą, kurioje tai vyko, negalėjo patekti, nes ją kiaurą parą saugojo ginkluota sargyba. Trofimovsko gyventojai, jeigu ir žinojo, kad kaliniai laidėjo mirusius, tai net ir šturpiusiam sapne negalėjo susapnuoti, kaip visa tai vyksta.

Ričardas Vaicekuskas *Kelio rodyklė*,
Vilnius, LNM, 2011, p. 184-189

* žmūrikas - taip žargonu rusų kalba vadinti mirusieji